

Pukovnik

Mihajlo MIHELIC

O NEKIM ODBRAMBENIM PRIPREMAMA OPŠTINE NA PRIVREMENO ZAPOSEDNUTOJ TERITORIJI

Pripreme za opštenarodnu odbranu obuhvataju svestrane mere i postupke svih elemenata našeg sistema odbrane u svim vrstama i uslovima eventualne agresije na našu zemlju, bilo da se radi o totalnom, radikalnom cilju agresije — rušenju našeg samoupravnog socijalističkog društvenog uređenja, nametanju tuđe politike i dominacije, porobljavanju naših naroda i narodnosti, zauzimanju našeg prostora i iskorištavanju privrednih i drugih bogatstava zemlje — bilo da je reč o agresiji s ograničenim ciljem — zaustavljanju društveno-političkog razvoja i slabljenju odbrambenog sistema zemlje. Efikasnost odbrambenih priprema uopšte, i sistema opštenarodne odbrane posebno, umnogome je zavisna od realnosti procena svih verovatnih i mogućih ciljeva, vrsta i snaga agresije, kako u odnosu na celu teritoriju SFRJ, tako i na svaki njen integralni deo.

Opšta kriza, zategnutost u međunarodnim odnosima i neposredna ratna opasnost, sa svim manifestacijama i posledicama — političkim, ekonomskim, psihološkim, vojnim i drugim pritiscima, nadalje period neposredne agresije oružanom silom i otpočinjanja rata, najzad, mogućnost da pojedini delovi naše zemlje mogu biti privremeno zaposednuti vojnom silom potencijalnog agresora — sve su to objektivne okolnosti koje predstavljaju osnovicu za određivanje sadržaja odbrambenih priprema i planiranja potrebnih postupaka i mera za oružanu borbu i otpor. To se podjednako odnosi na sve subjekte opštenarodne odbrane, pa, prema tome, i na sve nivoe našeg društveno-političkog sistema na kojima se odbrana i zaštita javljaju kao koncentrirani izraz udruženog i jedinstvenog interesa radnih ljudi i građana.

Opština kao samoupravna i osnovna društveno-politička zajednica u našem društveno-političkom i odbrambenom sastavu ima posebno naglašeno mesto i ulogu. Dvojna priroda opštine¹ (samoupravna i osnovna društveno-politička zajednica) za razvoj i afirmaciju sistema opštenarodne odbrane ima izuzetan značaj. Po našoj koncepciji opštenarodne odbrane opština je takva samoupravna i osnovna društveno-politička zajednica, koja po prirodi nije samo oblik integracije radnih ljudi i građana na samoupravnim osnovama, već i njihovih užih samoupravnih asocijacija — osnovnih organizacija udruženog rada, mesnih zajednica i drugih osnovnih samoupravnih organizacija i interesnih zajednica, što zajedno sa oružanim snagama SFRJ predstavlja primarnu snagu u opštenarodnom odbrambenom ratu. Drugim rečima, to znači da je opština takva samoupravna i društveno-politička zajednica u okviru i preko koje radni ljudi i građani i njihove samoupravne organizacije i zajednice ostvaruju svoja prava i dužnosti u oblasti odbrane i zaštite, udružujući samoupravnim odlučivanjem i voljom deo svojih snaga i sredstava u interesu efikasnosti odbrambenih priprema, oružane borbe i otpora svakom agresoru.

Polazeći od takvog shvatanja priprema za opštenarodnu odbranu u opštini, tj. od stava da su one manifestacija najneposrednije izraženih interesa radnih ljudi i građana i njihovih neposrednih samoupravnih organizacija i zajednica u sferi odbrane i zaštite, pred skupštinu opštine i njene organe postavljaju se veoma složeni zadaci. Ovo utoliko pre što se odgovornost skupštine opštine i njenih organa za efikasnost odbrambenih priprema na području opštine, u granicama prava i dužnosti koje ova ima u izgradnji i razvijanju sistema opštenarodne odbrane, proteže na sve vrste agresije i na ceo tok ratnih dejstava.

Stoji, međutim, činjenica da je intenzitet i složenost otpora agresoru na području opštine, sa stanovišta oružane borbe i u odnosu na sve neoružane oblike otpora, u najdirektnijoj zavisnosti od stepena eskalacije agresije. Iz toga proizlazi logičan zaključak da odbrambene pripreme na teritoriji opštine moraju biti tako organizovane i sprovedene da u celini odgovaraju najtežim uslovima u kojima

¹ Radi se o jedinstvu suprotnosti, o nužnosti sadašnje etape našeg razvika. Tendencija je da se opština sve više razvija kao samoupravna, a sve manje kao društveno-politička (državna) zajednica. Taj proces će, razume se, zavisiti od stvaranja neophodnih društveno-ekonomskih, političkih i drugih uslova u daljem razvijanju socijalističkih društvenih odnosa.

bi se mogao voditi opštenarodni odbrambeni rat. Najteži uslovi se javljaju u slučaju da agresor povremeno zaposedne teritoriju opštine ili njen deo. Na takvu pretpostavku i mogućnost se mora računati u pripremama za odbranu i zaštitu, bez obzira na geografski položaj područja nekih opština i nezavisno od njihove udaljenosti od linija i zona dejstava naših oružanih snaga.

Naime, savremene ratne operacije ne svode se samo na razmere i relacije frontalnih dejstava operativnih snaga, već se, zahvaljujući razvoju savremenih borbenih sredstava, protežu na celoj dubini teritorije zaraćenih strana. Pored dejstava avijacije i raketnih snaga masovni vertikalni manevri vazdušnodesantnih jedinica taktičkog, operativnog i strategijskog značaja, radi zaposedanja važnih zemljišnih objekata i tačaka, pa i širih područja na manjoj ili većoj dubini teritorije, biće redovna praksa. Slobodno se može konstatovati da se stepen borbene spremnosti i sposobnosti za vođenje opštenarodnog odbrambenog rata jednog područja može ocenjivati prema tome koliko je ono spremno za oružanu borbu i celokupan otpor u teškim uslovima koje agresor može nametnuti u slučaju privremenog zaposedanja delova naše teritorije.

Budući da se radi o najtežim uslovima za vođenje oružane borbe i otpora, čiji je krajnji cilj uništenje agresora — postavlja se pitanje da li je i u kojoj meri moguće već sada u miru, u pripremama za opštenarodnu odbranu, predvideti uslove i realne pretpostavke za uspešno suprotstavljanje agresoru na privremeno zaposednutoj teritoriji. Odnosno, da li je već sada, u miru, moguće predvideti i utvrditi mere i postupke svih subjekata odbrane i zaštite na privremeno zaposednutoj teritoriji?

Polazeći od iskustava proteklih oslobodilačkih ratova, naročito naše narodnooslobodilačke borbe i borbi vijetnamskog i drugih naroda, odgovor na ovako postavljeno pitanje nije teško dati. Reč je o iskustvima kapitalnog značaja. Međutim, bilo bi pogrešno izvlačiti zaključak da bi prosto kopiranje stečenih iskustava na nove društveno-istorijske uslove obezbeđivalo uspešnu borbu protiv agresora. Upravo radi toga, pred sve subjekte koji rade na pripremama za opštenarodnu odbranu u uslovima privremeno zaposednute teritorije postavlja se zadatak ne samo da stvaralački primenjuju postojeća iskustva na nove uslove već i obaveza da i dalje dograđuju i iznalaze nove oblike otpora u skladu sa rezultatima političkih i materijalnih dostignuća socijalističke izgradnje u nas.

Ono što nesumnjivo predodređuje postupke i mere, a time i celokupan sistem opštenarodnog odbrambenog rata, u uslovima pri-

vremeno zaposednute teritorije jeste: prvo — ciljevi, karakter i način dejstva agresora, drugo — koncepcija opštenarodne odbrane shvaćena u svom materijaliziranom obliku. Dok se zbog prvog javlja opštenarodni otpor, uz pretpostavku da se ciljevi i dimenzije realno predvide i procene, drugo se javlja kao sistem složenih i raznovrsnih odbrambenih mera i postupaka koji moraju da obuhvate sve ljudske i materijalne potencijale branioca.

Opštenarodna odbrana kao jedna od funkcija socijalističkog samoupravnog sistema u nas idealan je spoj organizovane oružane borbe i otpora, ali i izraz veoma razvijenih mogućnosti samoupravnih inicijativa radnih ljudi i građana i svih drugih subjekata odbrane i zaštite u opštem otporu svakoj agresiji. Na ovu činjenicu agresor mora da računa, što objektivno znači da pojedine delove naše teritorije može eventualno privremeno da zaposedne, ali ne i da ih okupira.

Pripreme za oružanu borbu i neoružane oblike otpora na privremeno zaposednutoj teritoriji imaju, između ostalog, i formalno-pravnu dimenziju izraženu u ustavnom načelu o nepriznavanju kapitulacije i okupacije zemlje i pojedinih njenih delova. Takvo pravno polazište čini odbranu zemlje i svakog njenog dela trajnom obavezom za sve subjekte društva, a oružanoj borbi i otporu na privremeno zaposednutoj teritoriji obezbeđuje karakter permanentnog i beskompromisnog rata koji može imati samo jedan cilj — potpunu pobedu nad agresorom. To implicite znači da je privremeno zaposednuta teritorija, a analogno tome i privremeno zaposednuto područje opštine, stalno otvoreno poprište borbe i otpora. U pitanju je takvo ratno stanje u kojem se celokupno društveno biće naše zemlje aktivno i neposredno suprotstavlja agresiji.

VOJNA I POLITIČKA PRETPOSTAVKA PRISUSTVA AGRESORA NA PRIVREMENO ZAPOSEDNUTOM PODRUČJU

Pod pojmom privremeno zaposednute teritorije podrazumeva se fizičko prisustvo oružanih snaga agresora, uspostavljanje okupacione vlasti i eksploatacija materijalnih i drugih dobara na užem ili širem području zemlje. Način obezbeđivanja i intenzitet okupacione vlasti, a i ponašanje agresora zavisiće, pre svega, od veličine i naseljenosti privremeno zaposednutog područja, udaljenosti od linije fronta, geografskog sklopa, položaja i značaja zaposednutog područja za dalji

tok operacija, ali i od privredne snage, razvijenosti saobraćaja, značaja industrijskih, energetskih, poljoprivrednih i drugih objekata. Iako nema mesta dilemama kada je u pitanju ponašanje agresora, bez obzira na to o kojem bi se delu naše teritorije radilo, izvesno je da će njegovo prisustvo i aktivnost na određenom području dobijati u intenzitetu, što će zavisiti od vojno-političkog i operativno-strategijskog značaja tog područja u konkretnim uslovima i fazama rata.

Prisustvo i aktivnost vojnih efektivna agresora na određenom području zavisice takođe i od intenziteta borbe i otpora naših snaga i naroda. To će, u celini uzev, slabiti udarnu moć operativnih formacija agresora, angažovanih u borbi protiv naših oružanih snaga² na drugim bojištima.

Na teritoriji jedne ili više susednih opština, intenzitet svog prisustva agresor može manifestovati na različite načine: brojem i veličinom vojnih formacija i stacioniranih posada, angažovanjem specijalnih jedinica za držanje stanovništva u pokornosti i za vršenje terora, uvođenjem sopstvene administracije i specijalnih mera (ograničavanje kretanja stanovništva, uvođenje policijskog časa, rekvizicija materijalnih sredstava, mobilizacija radne snage, stvaranje koncentracionih logora, raseljavanje stanovništva, uzimanje talaca, uništavanje istorijskih spomenika kulture, literature i publikacija koje obrađuju teoriju i praksu socijalističkog samoupravljanja), itd.

Neposredan izraz fizičkog prisustva na privremeno zaposednutom području, agresor će manifestovati korištenjem i kontrolom svih javnih objekata, uređaja i instalacija: objekata i uređaja PTT, elektroprivredu i saobraćaj, radio-stanice, upravne zgrade, škole i domove kulture, banke i osiguravajuće zavode; zatim, zdravstvene ustanove, trgovačku mrežu, skladišta itd. Jednom rečju, sve one institucije koje su od javnog interesa za radne ljude i građane.

Paralelno sa ovakvim postupkom, agresor može preduzeti i više mera koje će imati za cilj radikalno menjanje društveno-ekonomskih i društveno-političkih odnosa na privremeno zaposednutoj teritoriji. Među takvim merama mora se računati na pokušaje organizovanja kvasilniške civilne vlasti koju bi obavljali kolaboracionisti i otpadnici iz redova domaćeg stanovništva i ubačeni pripadnici pojedinih organizacija političke emigracije.

² U kojoj meri je intenzitet otpora stanovništva presudan za angažovanje vojnih formacija za kontrolu obezbeđenja teritorije pokazuju ovi primeri. Nemci su u drugom svetskom ratu u Jugoslaviji angažovali po jednog vojnika na svaka 24 stanovnika; u Francuskoj na 84, a u Holandiji na 217. U Alžiru su Francuzi bili prisiljeni da angažuju po jednog vojnika na prosečno 13 stanovnika, a Amerikanci u Vijetnamu na 10 stanovnika.

Agresor će težiti da uspostavi kontrolu nad radom proizvodnih organizacija uvođenjem svoje administracije i funkcionera sa specijalnim ovlašćenjima. Takođe će pokušati da stavi u pogon i sve one proizvodne kapacitete koji budu obustavili proizvodnju, bilo da su prethodno oštećeni, delom ili u celini evakuisani ili pak potpuno uništeni. Nadalje, nije isključena ni mogućnost da agresor preduzme razne stimulativne mere radi pridobijanja naklonosti našeg stanovništva. To će činiti: snabdevanjem građana kritičnim artiklima najneophodnijim za život, organizovanjem zdravstvene i socijalne zaštite, brigom o deci i nemoćnima; zatim, stimulisanjem privatne inicijative u proizvodnji i prometu robom, organizovanjem raznih karitativnih akcija, favorizovanjem pojedinih grupa i slojeva stanovništva na račun drugih davanjem raznih povlastica i obećanja i tome slično.

Posebno se može očekivati intenzivna propagandno-psihološka delatnost agresora na privremeno zaposednutoj teritoriji, sračunata na širenje defetizma među stanovništvom i slabljenje otpora u celini. Putem sredstava javnog informisanja (lokalnih radio-stanica, štampe, televizije, filma, specijalnih i namenskih publikacija i sl.), preko agenata i profesionalnih propagandista, stručnjaka za propagandno-psihološke diverzije, specijalizovanih ekipa i grupa, razasutih na zaposednutom području, agresor će nastojati da propagandom, agitacijom, zastrašivanjem, podmićivanjem, učenjivanjem i sličnim merama, utiče na stanovništvo da bi ga pasivizirao u otporu i eventualno pridobio za saradnju.³ U slučaju agresije na našu zemlju mora se računati na stvaranje i dejstvo sličnih specijalnih jedinica, pre svega iz redova naše političke emigracije, čiju pomoć će agresor verovatno obilato koristiti. Nije nepoznato da se mnoge emigrantske organizacije podstiču od reakcionarnih snaga u pojedinim zemljama i da na tom planu već sada sprovode odgovarajuće pripreme.

Prema tome, prodorom na određeno područje naše zemlje, agresor će preduzeti raznovrsne mere, koje mu budu stajale na raspolaganju, da bi ostvario cilj agresije. Upravo zbog toga na zaposednutom području, paralelno sa nasiljem vojnog, političkog i psihološkog karaktera — agresor će nastojati da menja unutrašnje odnose i ma-

³ U vijetnamskom ratu Amerikanci su koristili tzv. grupe za pacifikaciju, sastavljene od stručnjaka različitih profila — političara, psihologa, sociologa, lekara, lingvista i sl. Zadatak ovih grupa se sastojao u tome da propagandno-psihološki utiču na stanovništvo i otpor. Ove grupe su naročito bile aktivne u tzv. stratejskim naseljima ili zonama, koji su stvarani raseljavanjem i koncentracijom stanovništva u područjima izvan dometa oslobodilačkih snaga, kako ne bi pomagali i učestvovali u oslobodilačkom pokretu. Ovakva naselja su bila stavljen pod poseban režim (dobro su utvrđivana i obezbeđivana jakim snagama operativnih jedinica).

terijalne uslove društvenog života. To, međutim, ne znači da će do kraja i bezobzirno ignorisati sve tekovine našeg samoupravnog socijalističkog razvitka. Razume se, ne zbog toga što bi se slagao sa samoupravnim socijalističkim odnosima, koji će, kako je već prethodno konstatovano, biti jedan od motiva i ciljeva agresije, već iz prostog razloga što su razvojem samoupravnih socijalističkih odnosa u nas stari društveni odnosi do te mere razoreni da objektivno nije moguće u kratkom vremenu menjati uspostavljene odnose i rezultate socijalističke izgradnje, a da se tom činjenicom ne izazovu poremećaji sa posledicama koji bi i samu vlast agresora činili neodrživom. Ako bi se i moglo pretpostaviti da će agresor ignorisati rezultate samoupravnog socijalizma u sferi materijalne proizvodnje — što je, uzgred rečeno, vrlo verovatno — potpuno zanemarivanje tekovina samoupravnog socijalizma u odnosu na društvenu svest naših radnih ljudi i građana, budući da je u pitanju već afirmisana svest, bilo bi krajnje nelogično, što će agresor nezavisno od krajnjih ciljeva verovatno da ima u vidu.

Sa stanovišta kakvog-takvog normalizovanja stanja na zaposednutom području, a u prvom redu radi slabljenja i neutralisanja otpora, takvi »politički« postupci na privremeno zaposednutom području nisu isključeni, pogotovo ne na područjima izrazito razvijenim i urbaniziranim, gde je veća koncentracija naše radničke klase. U takvim slučajevima mogu se očekivati pokušaji da se radi stabilizacije »okupacionog« režima koriste pojedini instituti samoupravnog socijalizma, putem pravljenja nekih ustupaka pojedinim kategorijama naših radnih ljudi i građana. Takvi se ustupci mogu činiti u sferi radničkog samoupravljanja, u oblasti samoupravljanja u nekim lokalnim i komunalnim poslovima, ostavljanjem građanima nekih socijalnih »prava i tekovina« itd. Pored toga što će agresor na taj način direktno pokušati da oslabi opštenarodni otpor, to će biti način da u očima naših radnih ljudi i građana pokuša da stvori lažnu predstavu o svojim krajnjim ciljevima i namerama, što, u slučaju neodgovarajućih protivmera, pre svega političkih, može nepovoljno da utiče na efikasnost borbe u celini.

OSNOVNE PRETPOSTAVKE ZA USPEŠNO VOĐENJE OTPORA NA PRIVREMENO ZAPOSEDNUTOM PODRUČJU OPŠTINE

Pošto koncepcija i sistem opštenarodne odbrane masovan otpor stanovništva postavljaju kao bitnu pretpostavku svoje angažovanosti i efikasnosti — u kojoj »radni ljudi i građani ostvaruju i obez-

beđuju uslove za svoj život i rad, usmeravaju društveni razvoj, ostvaruju i usklađuju svoje interese, zadovoljavaju zajedničke potrebe i ostvaruju vlast i upravljaju drugim društvenim poslovima»,⁴ takav faktor i ambijent u sistemu opštenarodne odbrane u kome masovan otpor stanovništva i odbrambene inicijative svih samoupravnih asocijacija i interesnih zajednica mogu doći do punog izražaja. Slobodno se može tvrditi da organizovan i efikasan masovan otpor stanovništva nije mogućan bez udruživanja interesa radnih ljudi i građana i njihovih samoupravnih asocijacija u sferi odbrane na nivou opštine.

U rešavanju problema i vođenja oružane borbe i otpora na privremeno zaposednutoj teritoriji u granicama i na nivou opštine, osnovna odgovornost leži na *skupštini opštine* i njenim izvršnim organima. Mada su prava i dužnosti skupština opština i njenih izvršnih organa u pripremama, organizaciji i vođenju opštenarodne odbrane uopšte, posebno u uslovima kada se njena teritorija nađe na privremeno zaposednutom području, manje ili više predodređeni — s jedne strane pravima i dužnostima osnovnih samoupravnih zajednica i organizacija radnih ljudi i građana, i obavezama iz okvira nadležnosti širih društveno-političkih zajednica, s druge strane — opština se u sistemu opštenarodne odbrane javlja kao jedan od najznačajnijih kreativnih subjekata u opštenarodnom odbrambenom ratu. Ona nije transmisija preko koje se sprovodi realizacija koncepcije opštenarodne odbrane, već prevashodno jedan od osnovnih aktivnih činilaca i subjekata odbrambenog mehanizma našeg društva.

U vezi s tim valja imati u vidu obaveze koje za opštinu proizlaze iz planova odbrane širih društveno-političkih zajednica,⁵ koji u stvari, predstavljaju i obuhvataju koncentrirani, samoupravnim putem utvrđeni opšti interes, u čijem određivanju opština — preko svojih delegacija u skupštinama širih društveno-političkih zajednica aktivno učestvuje. Obaveze koje su, pak, proizvod samoupravnih inicijativa, odnosno prava i dužnosti primarnih samoupravnih organizacija radnih ljudi i građana — osnovnih organizacija udruženog rada i mesnih zajednica, samoupravnih interesnih zajednica i drugih samoupravnih organizacija i zajednica — proizvod su neposrednih i faktičkih interesa ovih kao konstitutivnih elemenata opštine, bolje rečeno, kao njenog samoupravnog bića. Dakle, odgovornost skupštine opštine i njenih izvršnih

⁴ Ustav SFRJ, član 116.

⁵ Ne misli se samo na socijalističke republike, socijalističke autonomne pokrajine i federaciju, već i na ratne srezove, odnosno međuopštinske društveno-političke zajednice.

organa za odbrambene pripreme, uključujući i odbranu u najtežim ratnim uslovima, formalno-pravno i suštinski je izvorna i neposredna.

Polazeći od daljeg mesta i uloge opštine u sistemu opštenarodne odbrane, a i od činjenice da su uslovi za celokupan otpor na privremeno zaposednutoj teritoriji objektivno najsloženiji, pred skupštinama opština, njihovim izvršnim i samoupravnim društvenim organima, problem se, u krajnjoj liniji, svodi na dva osnovna kompleksa pitanja. Prvo, treba utvrditi šta sadrže pripreme opštine za oružanu borbu i otpor u slučaju da agresor zaposedne njeno područje i, drugo, kako opština da ostvaruje prava i dužnosti, odnosno kako da obezbedi kontinuitet svoje društvene funkcije u sferi odbrane kada se nađe na privremeno zaposednutom području.

Iako se, očigledno, radi o problemima međusobno povezanim i uslovljenim, ovakav pristup pripremama i kontinuitetu otpora na privremeno zaposednutoj teritoriji za praktičnu akciju ima određen značaj. Naime, odbrambene pripreme za otpor u uslovima privremenog zaposedanja područja opštine zasnivaju se na svestranoj proceni i na zaključcima o stanju koje može nastati posedaњem područja opštine od snaga agresora. To znači da se pripreme moraju zasnivati na mnogobrojnim pretpostavkama, od kojih su sasvim sigurne samo one koje označavaju karakter i dimenzije otpora. Reč je o tome da će to biti totalan otpor, sa oružjem u ruci, pre svega, ali i svim drugim snagama i sredstvima. U interesu efikasnosti pripreme moraju biti organizovane i u odgovarajućoj meri usmeravane u uslovima masovne samoinicijative mnogobrojnih subjekata borbe i otpora na području opštine. To nužno rađa potrebu i obavezu da se u fazi priprema predvide i planiraju svi verovatni postupci i akcije borbe i otpora, nezavisno od mogućih pretpostavki da konkretna situacija neće zahtevati njihovu primenu.

S obzirom na to da je otpor na privremeno zaposednutom području stvarno, odnosno faktičko stanje, u kojem organizovan sistem opštenarodne odbrane u svim svojim dimenzijama, bez izuzetka, stupa na scenu, mnogobrojni postupci u otporu će biti proizvod konkretnog stanja i konkretnih odnosa, koji se u fazi priprema ili ne mogu predvideti, ili se u celini ne podudaraju sa predviđanjima i konkretnim procenama. To ukazuje na obavezu svih odgovornih subjekata u otporu na privremeno zaposednutom području da se već sada, u miru, pripremaju za kreativnu, stvaralačku ulogu, što, drugim rečima, znači — za operativno usmeravanje ne samo planiranih akcija, već i svih onih koje će nametnuti konkretna situacija. U pitanju je, dakle, kontinuitet organizacije i realizacije odbrambenog

sistema u vanrednim i izuzetno složenim ratnim uslovima, kada je de facto sve podređeno neposrednom otporu snagama agresije.

Prema tome, nije teško zaključiti da su pripreme za oružanu borbu i otpor u uslovima privremeno zaposednute teritorije opštine u dobrom delu zavisne od stepena realnosti procena mogućnosti, postupaka i mera kako snaga agresora, tako i sopstvenih snaga i sredstava. Za otpor na privremeno zaposednutom području opštine, nadalje, veoma značajno je da svi subjekti otpora, počev od skupštine opštine i njenih izvršnih organa do građana i radnih ljudi, njihovih samoupravnih asocijacija i interesnih zajednica, u osnovi, znaju svoje mesto, ulogu i zadatke u otporu agresoru, te da se za njih pripremaju, uporedo sa pripremama za izvršavanje zadataka u fazama agresije koje prethode pojavi oružanih i drugih snaga agresora na području opštine.

I, naposljetku, planiranje mera i postupaka za uslove borbe i otpora na privremeno zaposednutom području mora biti tako izvedeno da u celosti izražava specifičnosti uslova u kojima će se izvoditi akcije. Radi se, naime, o činjenici da će efikasnost borbe i otpora u podjednakom obimu zavisiti od pojedinačnih i zasebnih planova pojedinih samoupravnih struktura opština, kao i od sintetizovanih planova skupština i njihovih izvršnih organa, u kojima će, pored internih obaveza, koje pred ovima stoje, biti nužno da se izraze i svi oni zadaci koji će se ostvarivati na osnovu udruživanja snaga i sredstava za područje opštine u rešavanju složenijih problema oružane borbe i otpora.

OBLICI OTPORA NA PRIVREMENO ZAPOSEDNUTOM PODRUČJU OPŠTINE

Koncepcija opštenarodnog odbrambenog rata već po tome šta ona objektivno znači kao realan sistem i praksa, pretpostavlja postojanje i primenu mnogobrojnih oblika otpora. To je i razumljivo, naročito kada se pođe od pretpostavke da opštenarodni otpor na privremeno zaposednutom području obuhvata i neposredno angažuje sveukupne snage i sredstva opštine. Neosporno je, naime, da takva koncepcija po sadržini predstavlja najdoslednije sprovedenu i primenjenu sintezu oružanih, političkih i ekonomskih odbrambenih inicijativa i postupaka velikog broja subjekata odbrane. Razume se, takav koncept podrazumeva kao aktivne činioce opštenarodnog odbrambenog rata i sve ostale delatnosti u društvu. To su delatnosti u oblasti nauke, kulture i obrazovanja, u oblasti zdravstva i socijalne

zaštite, uslužnih i komunalnih delatnosti, u sferi propagande i psihološkog delovanja, u oblasti civilne zaštite, javne sigurnosti, bezbednosti i uopšte društvene samozaštite radnih ljudi i građana i njihovih samoupravnih organizacija i interesnih zajednica.

Drugi uticajni faktor koji determinira oblike otpora u opštenarodnom odbrambenom ratu na privremeno zaposednutoj teritoriji jesu snage i postupci agresora u sprovođenju kontrole i obezbeđivanju vlasti na zaposednutom području. Izvesno je, naime, da agresorove snage, ma kako da su brojne, objektivno neće moći da podjednakim intenzitetom i, u isto vreme, kontrolišu svaki deo privremeno zaposednutog područja. To će od snaga otpora zahtevati neprekidno traženje raznovrsnih oblika borbe i otpora i blagovremenu primenu takvih načina dejstava koji će u svakoj konkretnoj situaciji davati optimalne rezultate.

Pored ovih opredeljujućih faktora, na izbor oblika otpora agresoru na privremeno zaposednutoj teritoriji utiču i mnogobrojni drugi činioci, kao što su: veličina i naseljenost teritorije (veća teritorija — manji izgledi za agresora da uspostavi kontrolu, veće mogućnosti za upotrebu i aktiviranje jačih teritorijalnih jedinica i izvođenje oružanih akcija); vojnogeografski i vojnostrategijski položaj (veći značaj zaposednutog područja — angažovanje vojne snage agresora, složeniji oblici borbe i otpora); ekonomska razvijenost (razvijenije područje — bolji uslovi za veću primenu neoružanih oblika otpora); itd. Svakako, ovo su veoma pojednostavljene komparacije i zaključci, ali je izvan spora da svi ovi i slični faktori znatno utiču na primenu različitih oblika otpora i oružane borbe. Pri utvrđivanju oblika borbe i otpora na privremeno zaposednutom području mora se stalno polaziti od maksime da se agresor može uspešno tući i pobediti samo oružanom borbom, ali, isto tako, i od činjenice da bez masovnog učešća radnih ljudi i građana u toj borbi i opštem otporu, snaga oružja ne može biti dovoljno efikasna.

Izneseni opredeljujući faktori za utvrđivanje i primenu odgovarajućih oblika otpora u opštenarodnoj odbrani na privremeno zaposednutoj teritoriji u manjem ili većem obimu utiču na izbor i primenu oblika otpora. Ono što najneposrednije inicira određene oblike otpora i njihovu primenu u odnosu na dato vreme i prostor, jesu konkretni ciljevi koji se opštenarodnim otporom žele postići. U osnovi svi se ovi neposredni ciljevi mogu svrstati u nekoliko grupa, od kojih svaka, po prirodi stvari, predodređuje izbor i primenu oblika otpora.

Takvi ciljevi su: (a) nanošenje gubitaka živoj sili, borbenim i drugim materijalnim sredstvima agresora, odnosno slabljenje njegovih borbenih, materijalnih i moralno-psiholoških efekata; (b) posredna ili neposredna podrška dejstvima našim oružanim snagama na frontu ili u pozadini agresora; (c) obezbeđenje neophodnih materijalnih i drugih sredstava za život i rad i otpor radnih ljudi i građana; (d) informativno-propagandna delatnost i uopšte rad na očuvanju i održavanju borbenog morala sopstvenog stanovništva i oružanih snaga; (e) održavanje kontinuiteta našeg društveno-političkog sistema; (f) ostvarivanje zadataka civilne zaštite i društvene samozastite radnih ljudi i građana; itd.

Kakvi će se oblici otpora sistema opštenarodne odbrane manifestovati na privremeno zaposednutoj teritoriji opštine prevashodno zavisi od faktičkog stanja u kojem će se voditi borba. Međutim, iako na prvi pogled izgleda da se radi o problemu formalne prirode, izbor, planiranje i primena odgovarajućih oblika otpora nije sporedno pitanje, i to ne samo kada je reč o konkretnoj situaciji, već i za period odbrambenih priprema, odnosno za fazu predviđanja i procena mogućih i verovatnih dejstava. Pripreme u miru za primenu pojedinih oblika otpora, u suštini znače pripremu za adekvatnu primenu i svih onih oblika otpora koje jedno izvanredno stanje može nametnuti.

Ako bismo hteli približno da sistematizujemo oblike otpora na privremeno zaposednutoj teritoriji po načinu izođenja i neposrednog cilja koji se želi postići, sve oblike otpora možemo svrstati u dve osnovne grupe: u oružane i neoružane oblike otpora.⁶

Ovakvo grupisanje oblika otpora sasvim je logično i prema tome što se podrazumeva pod ovim pojmovima, a naročito u odnosu na pojam »oružanih oblika otpora« sasvim je jasno. To je i razumljivo, budući da se radi o upotrebi osnovnih snaga otpora na čijim se pripremama i spremnosti kao jednom od najviših društvenih interesa angažuje celokupno naše društvo. Međutim, bliže određivanje ovih pojmova u primarnim institucijama našeg društveno-političkog sistema i sistema opštenarodne odbrane, konkretno na nivou opštine, nešto je složenije.

Tako, na primer, za oružane oblike otpora na privremeno zaposednutoj teritoriji opštine, pitanje se u osnovi postavlja: kolike i

⁶ U vojnoj publicistici se susreće i drukčije grupisanje, kao što je: vojni, politički i ekonomski oblici otpora, ili »viši« i »niži« oblici otpora, ili »aktivan« i »pasivan« otpor. Prva podela, u suštini, istovetna je sa podelom na »oružane« oblike otpora. Druge dve su neadekvatne zbog toga što, u krajnjoj liniji, nisu u skladu sa suštinom koncepcije opštenarodne odbrane koja za svoju bitnu pretpostavku ima otpor svim snagama i sredstvima.

kakve oružane formacije mogu biti angažovane i kakvi načini dejstva mogu biti efikasni u uslovima neposrednog prisustva i dejstva vojnih formacija agresora? Uvažavajući moguće posredne uticaje na razmere oružane borbe (veličina teritorije, geografski položaj, pokrivenost, stepen urbaniziranosti, itd.), nije sporno jedino: da li voditi oružanu borbu? Problem koji se postavlja pred odgovornim subjektima odbrane u opštini sastoji se u tome — kako organizovati radne ljude i građane za oružanu borbu kada se područje opštine nađe na privremeno zaposednutoj teritoriji. To je moguće rešiti na više načina, i upravo zbog toga od odgovornih faktora se zahteva da oružanom otporu još u fazi priprema posvete posebnu pažnju.

Neke opšte principe je moguće već sada u fazi priprema primeniti. Sasvim je izvesno da je neophodno organizovati i primeniti odgovarajuće vojne formacije (teritorijalne jedinice — čete, bataljone, odrede) koji će biti u stanju da, pored izvođenja oružanih dejstava krupnih formacija, izvršavaju i borbene zadatke u manjim grupama, da preduzimaju oružane akcije na manje ciljeve i što je najznačajnije, na celoj zaposednutoj teritoriji i u svim situacijama. To podrazumeva visok stepen obučenosti, pokretljivosti, elastičnosti i prilagođavanja oružanih snaga i ostalih elemenata sistema odbrane u opštini.

Nadalje, već sada je moguće organizovati manje samostalne konspirativne i naoružane grupe za specijalnu namenu i za specijalne zadatke koje će dejstvovati u izuzetnim situacijama (na primer, u samim uporištima vojnih formacija agresora).

Na teritoriji opštine, koja je privremeno zaposednuta, mogu se naći i ostavljeni, odsečeni, ili ubačeni delovi operativnih jedinica, prema kojima će takođe postojati odgovarajuće obaveze organa opštine i odgovornih faktora otpora (sinhronizacija oružanih akcija, snabdevanje i razne vrste zbrinjavanja itd.), što se mora imati u vidu prilikom razmatranja uloge opštine u ratu.

Što se tiče izvođenja oružanih dejstava na privremeno zaposednutom području opštine, ona mogu biti veoma raznovrsna i kreću se od manje složenih do onih najširih razmera, tj. od oružanih akcija kao što su prepadi na manje vojne formacije agresora i vojne objekte, upadi u vojna uporišta, zasede, napadi, atentati, odbrambena dejstva, preko diverzantskih akcija do oružanog otpora širih razmera. Stvar je vojno-stručne obuke i prethodnih priprema da se obezbedi efikasnost ovih vrsta oružanih akcija.

Neoružani oblici otpora obuhvataju sve mere i postupke koji doprinose da se agresor spreči i onemoguću u uspostavljanju svoje

vlasti nad zaposednutim područjem putem držanja u pokornosti stanovništva. Radi se zapravo o političkoj opstrukciji svih političkih mera agresora, o otporu u oblasti privrednih delatnosti i usluga (sprečavanje eksploatacije materijalnih dobara, obustavljanje proizvodnje koju agresor može koristiti za pothranjivanje svojih oružanih snaga, organizacija sopstvene ratne proizvodnje izvan dometa kontrole agresora, sabotiranje eventualnih stimulativnih mera — pokušaja korupcije stanovništva materijalnim davanjima i sl.); nadalje, reč je o političkoj, propagandno-psihološkoj i informativnoj delatnosti i angažovanju društveno-političkih organizacija na tom planu u odnosu na sopstveno stanovništvo; o raznim oblicima civilne zaštite i društvene samozaštite; o zdravstvenom i socijalnom zbrinjavanju, itd. Drugim rečima, u pitanju je otpor koji za polazište ima totalan aktivan bojkot svega što će agresija sobom nositi.

Mada se, u celini uzev, otpor na privremeno zaposednutom području opštine zasniva na osnovama opšte spremnosti i rešenosti naših radnih ljudi i građana da svim snagama i sredstvima brane svoj samoupravni integritet i nacionalni suverenitet, za efikasnost otpora veoma je značajno *plansko usmeravanje* celokupnog otpora, kako u fazi priprema ovog, tako i u slučaju njegove primene. Otuda zahtev i nužnost da se, paralelno sa pripremama samoupravnih društvenih struktura opštine, istovremeno pripremaju i svi rukovodeći i usmeravajući faktori za rad i delovanje u uslovima privremenog prisustva agresora na područje opštine.